

Selim İleri'nin Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver Romanında Üstkurmaca Yapı ve Tarihsellik Düzleminde Anti-Kahraman İmgesi

Murat Kacıroğlu*

Giriş

Selim İleri'nin “*Geçmiş, Bir Daha Geri Gelemeyecek Zamanlar*” serisinin üçüncü romanı olarak yayımlanan “*Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver*” anlatım tekniği, kurgusu ve çok katmanlı heterojen yapısıyla romancının 1990’lardan sonra gelişmeye başlayan postmodern anlatım tarzının bir ürünü olarak dikkati çekmektedir. Yazar, romanını geniş bir anlam ve düşünce alanı üzerine kurgular. Romanın çoğulcu yapısı içinde II. Abdülhamit döneminden başlayıp Adnan Menderes dönemine kadar geçen zaman içinde Cemil Şevket Bey’in hayatına paralel olarak çeşitli siyasal olayların, sanatçıların, devlet adamlarının yanında müzikten resme, sinemadan gazeteciliğe kadar birçok alanla ilgili durum ve kişilere değinilir. Bunlar, bazen Cemil Şevket Bey’in bazen de anlatıcının hâkim bakış açısından daha çok çağrışım ve anımsatma yoluyla farklı yönleriyle yansıtılır. Romanın çok katmanlı eklettik yapısının yanında çizgisel bir kurgusunun olmaması, romanın merkezi kahramanın çok parçalı ve

---

* Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Böl. Yozgat m.kacioglu@hotmail.com

belirsizliklerle dolu kimliği, (Yalçın-Çelik, 2007: 610) okurun bu parçaları birleştirmesi ve belirsizlikleri kendi zihni faaliyetleriyle tamamlamaya mecbur kalması romana açık ve yeniden yorumlanabilir bir özellik katmaktadır.

Selim İleri bu romanıyla klasik roman kurgusunun dışında, ele aldığı tarihsel zemini ve bilinen bazı tarihsel olayları ve kişileri metinselleştirerek farklı bir düzlemde anlatmaya çalışır. Roman bu yönüyle Yeni Tarihselcilik anlayışına yaklaşır. Yazar, tarihi metinselleştirmeye ve II. Abdülhamit'ten itibaren Menderes dönemine kadar geçen süre içinde çeşitli tarihsel olay ve kişi kesitlerini alarak, onları öznelleştirmeye ve yeniden yoruma açmaya çalışmaktadır. Böylece tarihin kesin doğrular ve hakikatler bildiren yaklaşımının yerine Yeni Tarihselciliğin temel aldığı tarihin öznel/yeniden yorumlanabilir bir alan olduğu düşüncesi vurgulanmaktadır. Yazarın Cemil Şevket Bey aracılığıyla tarih içinde yaptığı yolculukta bu tarihsel zemin yeniden inşa edilir. Metne dönüşen tarih, artık bilinen ve kesin doğrular bütünü değil de belirsiz ve yeniden yorumlanabilir bir alana taşınmış olmaktadır. Yeni Tarihsel anlayışın tarih metinlerini sürekli bir devinim içindeki kültürel oluşumlar olarak yorumlayan (Opperman, 2006: 21) anlayışına paralel olarak yazar da ele aldığı tarihsel olay ve kişilerin bitmiş ve kesin yorumlarına değil de olabilirlik ve değişebilirliklerine vurgu yapmak ister. Yeni Tarihselciliğin tarihin alanını bu şekilde genişleten yaklaşımı, postmodern romanın ana eksenlerinden biri olmuştur. Postmodern roman anlayışının tarihe duyduğu yakın ilgiyle Yeni Tarihselciliğin gelişimi arasındaki yakınlığa bakıldığında, tarihin yalnızca metinselliği üzerinde yoğunlaşan anlayışla, postmodern romanın tarihi dilin imkânlarıyla üretilen metinler topluluğu gören anlayışının birbirleriyle örtüştüğünü söylemek mümkündür. Postmodern roman, kurmaca ve tarihsel metinler arasında biçimsel bir bağlantı kurarak, tarihi dilin yarattığı çeşitli anlamlar içeren yazınsal bir metin olarak sergiler. Ayrıca, tarihi bir üst-anlatı şeklinde tanımlamayı reddederek, onun çeşitli anlatı biçimleri üzerinde yazınsal oyunlar oynar. Postmodern roman Yeni Tarihselciliğin söylemini ve sorunsallığını analitik bir tavırla işler. Burada geçmişin olaylar manzumesi postmodern roman için zengin bir kaynaktır. Bunları alır ve Yeni Tarihselci bir analizle tarihin birden çok yorum ve anlamlara açıldığını gösterir. (Opperman, 2006: 20)

Selim İleri'nin romanı, bu manada tarihin yeniden yorumlandığı ve çeşitli dönemlere Cemil Şevket Bey gibi “*merak uyandırmayan*” (İleri, 2008: 25) ve anlatıcının “*Muharrir Cemil Şevket Bey'in hiçbir zaman önemsenmiş bir yazar olmadığını ilköğrençliğimde öğrenecektim.*” (İleri, 2008: 48) cümleleriyle tanımladığı bir şahsın anılarının ve eserlerinin içinden bakarak, tarihi silik nesne ve öznelere arasından anlatmaya çalışır. Cemil Şevket Bey'in II. Abdülhamit'ten başlayarak Menderes'e kadar uzanan süreç içinde, bazen anılarından bazen de çeşitli eserlerinden hareketle anlatılan olay ve kişilerin bilinen tarihsel anlamlarına değil de onların kahramanın zihninde kazandığı yeni imgelere dönüşmesine şahit oluruz. Bu da Selim İleri'yi Walter Benjamin'in “*Tarih Kavramı Üzerine*” adını taşıyan denemesindeki görüşlerine yaklaştırır. Benjamin, bu yazısında galiplerle mağlupların, muzaffer olanla

yenilmişin aynı tarih anlayışını, aynı akli paylaşamayacakları düşüncesinden yola çıkar ve tarihin egemen sınıflar için kendilerinden önceki kuşaklardan aldıkları bir miras olarak algılanırken, ezilen sınıflar için durumun hiç de öyle olmadığını, ezilenlerin kendilerinden önceki kuşaklardan devralacakları bir miras veya kültür hazinesinden söz edilemeyeceğini vurgular. Kültür, bu sınıflar için yalnızca bir yıkıntıdır. Bu yıkıntıdan bir şeyler kurtarmak isteyen tarihsel maddeci, olsa olsa bir paçavra toplayıcısı gibi davranabilir. Kültürün sürekliliğini oluşturan değerleri değil, tüketilmiş, bir kenara atılmış nesnelere, kültürel artıkları, tarihin döküntülerini toplar. Amacı, ‘tarih imgesini, tarihin en silik nesnelere, artıklarında bulmak’tır.(Gürbilek, 1995: 34) Selim İleri’nin bu romanda da yaptığını aynen böyle bir düşüncenin ürünü gibidir. Yazar, kahramanı Muharrir Şevket Bey gibi silik, hiçbir zaman önemsenmeyen bir yazarın yine önemsenmemiş eserlerinden ve anılarından tarihi anlatmaya çalışır.

1. Anlatım Düzlemleri ve Üstkurmaca

Cemil Şevket Bey, *Aynalı Dolaba İki El Revolver*’de çok katmanlı bir anlatım düzlemi vardır. Yazar, romanını birbirinden çok farklı nokta ve açılardan oluşturmaya ve böylece çoklu bir söylem üretmeye çalışır. Birbirinden farklı olan bu söylem düzeyleri arasındaki farkın kaybolduğunu da eklemek gerekir ki bu da postmodern romanın başat özelliklerinden biri olarak dikkati çeker.(Lewis, 2006: 145) Anlatıcı Cemil Şevket Bey karakteri eşliğinde ona bağlı çeşitli olayları, kişileri, kültür, sanat, tarih, sinema, siyaset ve edebiyat gibi konuları çoklu bir düzlemde ele alıp işlemeye çalışır. Bunları yaparken de bir taraftan Cemil Şevket Bey karakterinin bu olay ve durumlar karşısında sürekli değişen ruh hâlini ve zihniyet yapısını sezdirmeye çalışır, diğer bir taraftan da Cemil Şevket Bey’in kendi bilincini idrak ettiği II. Abdülhamit’ten Menderes dönemine kadar uzanan süreçte cereyan eden olay kesitlerini farklı bir gözden, alışılmışın dışında çağrışımlara dayanan yollarla okura sezdirme yoluna gider. Yazar birçok düzlem üzerinden anlattıklarıyla kesinlik ve doğrulanabilirlikten belirsizliğe ve göreceliliğe geçmeye çalışır. Romandaki anlatım düzlemlerini şöyle sınıflandırabiliriz.

1-Yazar/anlatıcının Cemil Şevket Bey’le ilgili anı ve hatıralarını anlatmasıyla şekillenen düzlem.

2-Yazar/anlatıcının Cemil Şevket Bey hakkında onu tanıyan İkbâl Hanım, Solmaz Hanım Muazzez Hanım gibi kadınlardan dinledikleriyle şekillenen düzlem.

3-Yazar/anlatıcının Cemil Şevket ve yukarıda adı geçen kadınlarla bir arada bulunduğu bir kadınlar gününü ve orada yaşananları aktarmasıyla şekillenen düzlem.

4-Yazar/anlatıcının Cemil Şevket Bey’in roman, hikâye, mektup ve diğer yazılarını anlatmasıyla şekillenen düzlem.

5-Cemil Şevket Bey’in çiçekleri anlattığı yazıların aktarılmasıyla şekillenen düzlem.

6-Cemil Şevket Bey’in Ankara’da tanıştığı yazar arkadaşı Fuat Ömer’in romanlarının

anlatılmasıyla şekillenen düzlem.

7-Cemil Şevket Bey'in *Ölmüş Bir Muharririn Evrâk-ı Metrûkesi* adını taşıyan ve Solmaz Hanım'a verdiği hatıra defterinden aktarılan hatıraların şekillendirdiği düzlem.

8-Cemil Şevket Bey'in *Aynalı Dolap* adını taşıyan romanının anlatılmasıyla şekillenen düzlem.

9-Yazar/anlatıcının kendi eser ve romanlarıyla kurduğu ilişkiyle şekillenen düzlem.

Romanın bu çoklu anlatım düzlemlerine ek olarak biçimsel kompozisyonu da parçalı ve çoklu bir özelliğe sahiptir. Roman farklı başlıklar altında, yüz üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler içinde Cemil Şevket Bey'in çeşitli tarihlerde gazetelere yazdığı ve çeşitli çiçekleri anlatan altı tane yazıya da yer verilmiş, yazar bu yazıları tanıtmaya çalışmıştır. Bunun yanında Cemil Şevket Bey'in *Aynalı Dolap* adlı romanını ele alan ve *Aynalı Dolap I, Aynalı Dolap II, Aynalı Dolap III ya da Figür, Aynalı Dolap IV, Aynalı Dolap V ve Aynalı Dolap Son* başlıkları altında ele alınıp değerlendirilir. Romanın içinde birçok eser metinlerarası yöntemle yer almasına rağmen *Aynalı Dolap* romanının özel bir yeri vardır. Çünkü İleri, Cemil Şevket Bey'in "bir kendi portre denemesi" olarak nitelendirdiği bu roman ana metnin içinde ve onu çoğaltan ve metnin amacını gerçekleştiren bir işlevi yerine getirir. Yazar, bu yolla Cemil Şevket Bey'i anlattığı romanını yazar/kahramanının yine kurmaca bir metninden hareketle vermeye çalışır. Böylece metnin nesnesi, bir anlamda metnin öznesine dönüşür. Cemil Şevket Bey, Selim İleri'yle aynı amacı gerçekleştirmeye başlar. Dış içe, iç de dışa dönüşmüş olur. *Aynalı Dolap* romanı Cemil Şevket Bey'in cinsiyetini bir kadın kahramana transfer etmesiyle de dikkati çeker. Bu romanda olaylar Zonguldak'ta geçer. Çirkin olduğu için evde kalmış bir kız olan Şevkiye, ağabeyinin eşi Macide'yi güzel ve bakımlı olduğu için çok kıskanır. Zonguldak'ın zengin ailelerinin katıldıkları bir balodaki bütün kadınların âşık olduğu Nüzhet, Şevkiye'yi değil de Macide'yi dansa kaldırıncı evde kalmış kız, büyük bir öfkeye kapılır. Ruhun de çirkin olan Şevkiye, bilinçli olarak Macide ile Nüzhet'in aralarını yapmaya ve onları yasak bir aşk yaşamaya teşvik eder. Nüzhet bir müddet sonra, Macide'den bıkar ve Şevkiye'ye yönelir; ancak Şevkiye Nüzhet'i istemez ve son bir oyun olarak yengesiyle Nüzhet'in beraber oldukları bir anda, ağabeyini çağırır. Aldatıldığı gören koca, eline aldığı revolverle iki el ateş eder. Nüzhet'in yüzünü ve arkasındaki aynalı gardırobu parçalamıştır. Şevkiye içindeki kötülük yüzünden bu faciaya neden olmuş; ancak sonunda çevresinde kimse kalmamıştır. Bu romanın kahramanı Şevkiye ile asıl romanın kahramanı Cemil Şevket Bey, arasında benzerliklerin olduğu açıktır.

Selim İleri'nin romanı bu çoğulcu anlatım düzlemleri üzerine şekillenmekle beraber yazar, herhangi bir olay veya olay örgüsünü anlatmaz. Okur için takip edilecek ve akıp giden bir olaylar zinciri yoktur. Sadece Cemil Şevket Bey'e ve ona bağlı olarak çeşitli tarihsel olay, kişi ve durumlara ait çağırışım değerleri yüklü göndermelerle örülü bir roman olarak dikkati çeken eserde, zaman-mekân, kişi ve olay örgüsünü belirleyip değerlendirmek pek mümkün gözükmemektedir. Yazarın belirsizlik ve yeniden yorumlanabilirlik gibi

postmodern romanın ilkelerini sergilediği roman, açık ve tamamlanmamış bir metin özelliği de göstermektedir. Roman, bu açık uçluluğu ile hem okuyucu hem de yorumcu için Eco'nun da dediği gibi sonsuz iç bağlantılar keşfedebileceği açık-uçlu bir evrene dönüşmektedir. (Eco, 2008: 53) Romanın merkez kahramanı Cemil Şevket Bey, Selim İleri'nin kendi yazarlık durumunu da yer yer temsil eden sıradışı, sıradışı olmasına rağmen, devrinde kimsenin önemsemediği bir yazardır. Romandaki bütün anlatım düzlemleri Cemil Şevket Bey'in etrafında sıralanırlar. Her bir anlatım düzleminde Cemil Şevket Bey'in kişiliğinin farklı yansımalarını ve bu yansımaların sinemadan edebiyata, edebiyattan opera ve tiyatroya kadar uzanan geniş bir yelpazede kazandığı anlamları çoğaltma yoluyla göstermeye çalışan yazar, böylece sıradan bir karakter üzerinden belli bir tarihsel dönemin gerçekliğini kendi bakış açısından yeniden inşa etmeye çalışır. Romanın anlatım düzlemlerinin Cemil Şevket Bey'in kişiliğiyle kurduğu ilişki, romanın yapısının çok parçalı bir özelliğe kavuşmasına neden olur.

Romanın üstkurmaca yapısının en önemli göstergelerinden biri de okuru romanın yazma eylemine ortak edilmiş olmasıdır. Okur, metin (roman) okuma süreci içerisinde, neredeyse, yazılmakta olan metnin yazılma sürecine ortak olmakta, yazma eylemine katılmakta, kurmaca kişilerle birliktelikler kurmaktadır. (Yalçın-Çelik, 2005: 46-47) Örneğin Cemil Şevket Bey'in Mütareke yıllarında yurtdışında oluşu ve daha sonra yurda dönüşüyle ilgili bölümde, yazma eylemini yazar-okur birlikte gerçekleştirirler. İleri, bu süreçle ilgili bilgileri edinme eylemini bir okur gibi, okurla birlikte Cemil Şevket Bey'in eser ve hatıralarından takip eder. Böylece okur da İleri'yle birlikte hareket etmeye başlar. *“Cumhuriyet'in ilânından bir iki yıl sonra dönmüş olmalıydı... İstanbul'da ailesiyle arasında önemli olayların, sürtüşmelerin patlak verdiği ilişkin örtük bilgiler devşirilebiliyor... İstanbul'da barınmadığı, ölümünden yıllar sonra kitap haline gelebilmiş, kırklı yılların sonunda Vakıf gazetesinde tefrika edilmiş, kötülük dolu bir romanından anlaşılabilir... Romanın kahramanı, Avrupa dönüşü, ihtiyar babasının yeni evlendiği genç ve şuh kadın tarafından baştan çıkartılır. Onları sevişirken yakalayan ve imparatorluk zamanında önemli mevkilere geçmiş. Galiba mabeyn başkâtipliğine kadar yükselmiş baba, oğlunu evden kovar. Delikanlı için yeni başkentte iş aramaktan başka çare kalmamıştır... Hayli beylik başlangıcına karşın bu roman o kadar ustaca yazılmış, öylesine geçeklik duygusu taşıyan sahnelerle örülmüştü ki, insan ister istemez, yazarın kişisel yaşantılardan yola çıkıp çıkmadığını soruyordu.”* (İleri, 2008: 110-111) Bu sadece romandaki birçok örnekten biridir. Bu anlamda birçok yerde yazar, yazma eylemine okuru da ortak eder. Bunun yanında romanda anlatılanların kurmaca olduğuna ve okurun bu bilinçle okuma eylemini gerçekleştirmesine de dikkat çekilir. İleri, Cemil Şevket Bey'in II. Abdülhamit'le ilgili bir öyküsünü anlatırken Cemil Şevket Bey'in “Mis” falanca diye andığı sarışın bir İngiliz kızla Abdülhamit arasında bir yakınlık olduğunu söylediğini hatırlar. Ancak daha sonra öyküyü bulup okuyunca “Mis” denmediğini ve hatırladıklarının yanlış olduğunu anlayınca romanın zaten kendisinin yanıltmacaya dayandığını ifade eder.

“Cemil Şevket Bey’in yukarıda söz açtığım öyküsünü arayıp bulunca, ‘Mis’ denmediğini, ‘Mlle’ dendiğini; II. Abdülhamit’in sevgilisinin İngiliz kızı olmadığını, Belçikalı Mlle Flora Cordier olduğunu okudum.

Ne var ki, bir romanda kişileri değiştirmek, her türlü değiştirmeye, yanılmaya, dönüştürmeye, yalana başvurmak olağan değil midir? Dahası, bol bol yalan kurmak, yalan söylemek gerekmez mi?

Ayrıca, bir yazıdan nice zaman önce edinilmiş duyuları başka bir yazıya geçirirken, göz, okuma, bellek aldandışları büsbütün anlamsız mı?” (İleri, 2008: 19)

Selim İleri, Cemil Şevket Bey’in hayatı ekseninde ilerlemesine ve onu merkez almasına rağmen, romanın başında Ahmet Hamdi Tanpınar’ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ile sonunda Samipaşazade Sezai’nin *Sergüzeşt* romanından yapılan alıntılar, *hürriyet* izleğinin romanın temel anlam alanı olduğunu ortaya koyar. Romanın asıl amacı, tarihimizdeki hürriyet mücadelelerinin dönüm noktalarını ortaya koyarak, insanımızın bu mücadeleler karşısında göstermiş olduğu ilgisizliğe işaret etmektir. Bunun nedenleri üzerinde düşünmekte ve okurdan kendi düşüncesini paylaşmasını, bilinç eksikliğini gidermesini isteyen (Yalçın-Çelik, 2007: 611) yazarın bu iki romandan yaptığı alıntılarda, *hürriyet* kavramının farklı bilinç düzeylerinde nasıl algılandığını, hür olan bir insan ile hür olmayan bir insan için bu kavramın nasıl farklı değerler kazandığı örneklenmektedir. Tanpınar burada millet olarak hürriyete ne kadar değer verdiğimizi ironik bir dille tartışmaya açar. İnsan zihninin onu lâyıkıyla algılayamadığından şikâyet eder.

“Benim çocukluğumun belli başlı imtiyazı hürriyetti.

“Bu kelimeyi bugün sadece siyasî mânasında kullanıyoruz. Ne yazık! Onu politikaya mahsus bir şey addedenler korkarım ki, hiçbir zaman mânasını anlayamayacaklardır. Politikadaki hürriyet, bir yağın hürriyetsizliğin anahtarı veya ardına kadar açık duran kapısıdır. Meğer ki dünyanın en kıt nimeti olsun; ve bir tek insan onunla iyice karnını doyurmak istedi mi etrafındakiler mutlak surette aç kalsınlar. Ben bu kadar kendi zıddı ile beraber gelen ve zıtlarının altında kaybolan nesne görmedim. Kısa ömrümde yedi sekiz defa memleketimize geldiğini işittim. Evet, bir kere bile kimse bana gittiğini söylemediği halde, yedi sekiz defa geldi; ve o geldi diye biz sevincimizden, davul zurna, sokaklara fırladık.

...

“Nihayet şu kanaate vardım ki, ona hiç kimsenin ihtiyacı yoktur. Hürriyet aşkı,- Haydi Halit Ayarçı’nın sevdiği kelime ile söyleyeyim, nasıl olsa beni artık ayıplayamaz, kendisine ait bir lûgati kullandığım için benimle alay edemez!- bir nevi snobizmden başka bir şey değildir. Hakikaten muhtaç olsaydık, hakikaten sevseydik, o sık sık gelişlerinden birinde adamakıllı yakalar, bir daha gözümüzün önünden, dizimizin dibinden ayırmazdık. Ne gezer? Daha geldiğinin ertesi günü ortada yoktur...” (İleri, 2008: 7-8)

Tanpınar’ın hürriyetin hür insanların yaşadığı bir toplumda nasıl anlamsızlaştığını vurgulayan bu sözleri, Selim İleri’nin romanında ele aldığı tarihsel dönemdeki hürriyet

mücadelelerine yer vermesiyle birebir örtüşür. Abdülhamit ve II. Meşrutiyet, Mütareke dönemi, Kurtuluş Savaşı yılları, İsmet İnönü ve II. Dünya Savaşı dönemi, Adnan Menderes ve 27 Mayıs sürecinde yaşananlar, tam da Tanpınar'ın kastettiği anlamda tarihimize hürriyet kavgalarının yaşandığı en önemli dönemler olarak karşımıza çıkar. Cemil Şevket Bey, bu dönemlerin hepsini yaşamamış ve hürriyetin coşkuyula karşılandığı ama sessizce gittiği günleri görmüştür. Cemil Şevket Bey, burada hürriyeti siyasî anlamının dışında İleri'nin istediği biçimde yorumlayan ve yaşayan birey örneğini göstermesi açısından önemlidir. Her ne kadar toplum tarafından önemsenmemiş ve tutarsız davranışları olan bir kişilik de olsa Cemil Şevket Bey, yazarlık hürriyetini içselleştirdiği için önemlidir. O, herkesin sahte hürriyet çılgınlıkları attığı zamanlarda hep kendi içinden geldiği gibi yazmış ve düşünmüştür.

Hürriyetin insan hayatı için ne kadar önemli olduğu ise, Sergüzeşt romanından alınan ve metnin sonuna eklenen bölümde vurgulanmıştır. Tanpınar'ın “*Nihayet şu kanaate vardım ki ona hiç kimsenin ihtiyacı yoktur*” sözlerine karşılık Dilber, kendini Nil nehrine atarken sadece hürriyetini düşünmüştür.

“*Acaba Nil'in bu müthiş, bu öldürücü girdap ve selleri, bu zavallı Dilber'i, bu talihsiz eseri nereye götürüyor?..*

“*Hürriyetine*” (İleri, 2008: 284)

Romanın başında ve sonunda yer alan bu alıntılar, toplumun genelinin *hürriyet* kavramına karşı takınmış olduğu ilgisiz ve bilinçsiz tavrı, diğer birçok değere karşı da göstermiş olduğuna işaret eder. Cemil Şevket Bey, bu anlamda sadece bir sembol olarak da düşünülebilir. Türk edebiyatında yaşadıkları dönemde hak ettikleri ilgiyi bir türlü göremeyen yazarları sembolize eder. Cemil Şevket Bey, bir yanıyla döneminin en değerli romanlarını, hikâye ve yazılarını yazmış olmasına rağmen, sıradan bir yazar muamelesi gören Tanpınar, bir yanıyla da Nahid Sırrı Örik'tir. Hürriyetlerin kısıtlandığı, iktidarın keyfi uygulamalarının en uç noktada olduğu dönemlerde Samipaşazade Sezai, *Sergüzeşt*'le korkusuz bir karşı geliş temsil etmiştir. Onun bugün basite alınan romanı dönemi göz önüne alındığında büyük bir eserdir.

2. Metinlerarasılık

Postmodern roman türünün en belirgin özelliklerinden biri olan metinlerarasılık, Selim İleri'nin romanının en belirgin özelliklerinden biridir. Bir metnin başka metinlerle, başka söylemlerle kurduğu ilişkileri ve söylemin sürekli olarak başka söylemlere açık, her söylemin aynı zamanda başka söylemlere yer vererek bir çokseslilik özelliğiyle belirlediği olgusunu göstermek için (Aktulum, 2000: 11) kullanılan metinlerarasılık kavramı, İleri'nin romanında iki farklı şekilde karşımıza çıkar. Yazar, hem bilinen gerçek metinleri, bu metinler arasında İleri'nin kendi romanları da vardır, hem de Cemil Şevket Bey ve onun Ankara'da tanıştığı Fuat Ömer gibi kurmaca bir kişiliklerin kurmaca metinlerini alıntı, anıştırma, yeniden yazma ve montaj gibi yöntemlerle romanında bir araya getirir. Bilinen gerçek

metinler olarak *Vatan yahud Silistre*, *Udi*, *Çalığışu*, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, *Mor Salkımlı Ev*, *Handan*, *Ateşten Gömlek*, *Sinekli Bakkal*, *Mete*, *Sodom ve Gomore*, *Anadolu Notları* başta olmak üzere yazarın kendi romanları, *Gramafon Hâlâ Çalıyor*, *Mavi Kanatlarında Yalnız Ben Olsaydım*, *Kırık Deniz Kabukları*, *Kafes'e* yer verilmiştir. Bunun yanında Cemil Şevket Bey'in *Aynalı Dolap* başta olmak üzere öykü, piyes ve diğer yazılarıyla Fuat Ömer'in bir romanı da kurmaca içinde kurmaca metin olmalarına rağmen, asıl romanın örgüsü içinde yer alırlar. Dünya edebiyatından ise, başta Cemil Şevket Bey'in tutkunu olduğu *La Dame Aux Camélias* olmak üzere, *Manon Lesko*, *Aziyade*, *Venedik'te Ölüm* gibi eserler romanın yapısı içinde kendilerine yer bulurlar.

Selim İleri'nin metinlerarası bağlamda yaptığı bir ilginç uygulama da başka roman kahramanlarını kendi romanında da kullanmış olmasıdır. Bu anlamda *Sodom ve Gomore*'deki İngiliz subayı Captain Jackson Read, Cemil Şevket Bey'in *Ölmüş Bir Muharririn Evrak-ı Metrükese* adını taşıyan hatıralarında kendini gösterir. '*Mütareke Gecesi*' başlıklı bölümde Taksim Bar'a giden Cemil Şevket Bey, "*altın saçlarını geriye savurarak*" dans edip eğlenen bu subayla tanışma sahnesini anlatır. Aralarında kısa bir tanışma konuşması geçtikten sonra Cemil Şevket Bey, kendisini bu yabancı subaya çeken şeyin "*insan tenine duyulan ihtiyaç*" olduğunu düşünür. Cemil Şevket Bey'in hatıralarını yazdığı defterin adın da anıştırma yoluyla Güzide Sabri'nin *Ölmüş Bir Kadının Evrâk-ı Metrükese* adlı romanına işaret etmektedir.

Romanda Cemil Şevket Bey'in yurtdışındayken İstanbul'daki gazete ve dergilere çiçek yazıları yazdığını belirten Selim İleri, "*Yasemen*", "*Papatya*", "*Kartopu*", "*Hindistancevizi*", "*Horozibiği*", "*Kamelya*", "*Nilüfer*" başlıkları altındaki bu metinleri ana metinle ilişkisi olmayan bağımsız metin parçaları olarak verir ve böylece çoklu bir anlatım sağlanmış olur.

3. Tarihsellik Düzleminde Bir Anti-Kahraman: Cemil Şevket Bey

Romanın üstkurmaca özelliği, merkez kahraman Cemil Şevket Bey'in varlığında ve onun kaleme aldığı eserlerde kendini gösterir. Çünkü Cemil Şevket Bey, bir yanıyla roman içinde hem yazar tarafından yavaş yavaş kimliği oluşturulur, hem de muharrir olan Cemil Şevket Bey, yazmış olduğu roman, öykü ve hatıralarda kendi kimliğini kendisi yaratır. Cemil Şevket Bey karakteriyle yazarın yaptığı diğer bir şey, onu ödünç alınmış bir insan olarak başka bir gerçekliğin yerine koymuş olmasıdır. Cemil Şevket Bey, zamanında edebiyat çevrelerinin önemsemediği Nahit Sırrı Örik'in yerini almış durumdadır. Selim İleri, bazı kişi, eser ve yer adlarını kısmen değiştirip, anıştırmalar yoluyla Nahit Sırrı'ya işaret etmeye çalışmaktadır. Gerçekten de Nahit Sırrı da yaşadığı ve eser verdiği dönemlerde tıpkı Cemil Şevket Bey gibi ciddiye alınmamış ve önemsenip edebiyat çevrelerinde kendine yer edinememiştir. Nahit Sırrı'nın *Kıskanmak* romanı Selim İleri'nin romanında *Aynalı Dolap* adıyla geçmekte ve yazarın bu romanın ana motifi olarak gördüğü *aynalı dolap*, Cemil Şevket'in içine hatıra defterini koyduğu kilitli çekmece olarak karşımıza çıkmaktadır.(Uğurcan, 2007: 159) Cemil

Şevket Bey'in başka bir yazarın kimliğinin değiştirilmesiyle romana girişi, üstkurmaca bir dikkatin sonucudur. Cemil Şevket Bey romanda edebiyatçı kimliğini kendisi inşa eder. O, yazdığı romanlar, hikâye ve diğer yazılarla kendi kendini oluştururken, romanın yazar/anlatıcısı onun kişiliğini kendi eserlerinden hareketle vermeye çalışır. Özellikle Cemil Şevket'in kaleme aldığı *Aynalı Dolap* romanı, yazara göre “bir kendi portresi denemesidir” (İleri, 2008: 141) Selim İleri, romanının içerisine başka bir roman yerleştirmek suretiyle, kendi eserinden değil de Cemil Şevket Bey'in eserinden kahramanını anlatmaya çalışır. Bu yolla roman başkışisinin kimliği de parçalanmış olur. Cemil Şevket Bey bir roman kahramanı olmanın yanında, kendi yazdığı roman kahramanının da yerine geçmiş olur. Yazar kimliğiyle bir romana konu olan Cemil Şevket Bey, başka bir romanın da başkışı konumuna geçer. *Aynalı Dolap* romanının başkışıyle aralarında bir cinsiyet kayması yaşanır. Çünkü *Aynalı Dolap* romanının başkışisi Şevkiye çirkin ve evde kalmış bir kız olarak, bir anlamda Cemil Şevket Bey gibi önemsenmemiş bir kişiliktir. Selim İleri'nin romanlarında cinsiyetler arası geçiş veya cinsiyet belirsizliği önemli bir izlek olarak ortaya çıkmaktadır. Hande Öğüt de Selim İleri'nin romanlarında cinsiyet ve cinsel kimlik transferinin temel temalardan biri olduğu görüşündedir. Onun romanlarında kadınlık ve erkeklik kavramları geçişimlidir. Pek çok anlatısında kadın erkeğe, erkek de kadına dönüşür. *Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver*'in Cemil Şevket Bey'i de *Kafes*'in Neveser Reşat'ı da iki rolü birden oynarlar. Hem arzulayan ve sahip olan, hem arzulanan ve sahip olunan; erkek ile kadın. Ancak yazar, bunun cinsel bir kimlik temelinde üretmek niyetinde değildir. İleri'nin amacı cinsel kimlik olarak nötr kahramanlar yaratmaktır. Diğer bir deyişle cinsiyeti belirsiz veya olmayan kahramanlar yaratmak. Kadın kahramanlar erkek, erkek kahramanlar da kadın olma arzusunu yansıtsalar da yazar olarak İleri, kadınlık ve erkekliğin politik kategoriler olduğunu bilir. Bu nedenle kurmacalarında cinsiyeti ayırt edilemeyen kahramanlar yaratma arzusundadır. (Hande Öğüt, 2007: 225–226)

Cemil Şevket Bey, klâsik anlamda bir roman kahramanı özelliklerine sahip değildir. Somut gerçekliğin dışında farklı bir yolla kurgulanan bu kahramanın kişisel özellikleri başta olmak üzere hayatına ait kesitler, çoğulcu anlatım düzlemi içinde verilir. İleri, kahramanını oluştururken çok parçacıklı, aynı zamanda belirsizliklerle dolu ve farklı bakış açıları ışığında, onu tamamlamaktan çok belirsiz kılmaya çalışır. Böylece Cemil Şevket Bey, yarı gerçek yarı mitolojik bir varlığa bürünmüş olur. Yazar, başta kendi hatıraları olmak üzere, Solmaz Hanım'dan, İkbâl ve Muazzez Hanımlardan öğrendiği belli belirsiz hatıralardan ve doğrudan Cemil Şevket Bey'in eserlerinden kahramanını örmeye çalışır. Özellikle onun eserlerinden hareketle ki bu eserlerin başında *Aynalı Dolap* adlı romanı gelmektedir. Bu roman, Cemil Şevket Bey'in yukarıda ifade edildiği gibi cinsiyet ve kimlik transferiyle kendini anlattığı bir romandır ve İleri kendi kahramanını doğrudan değil de onun yazdığı bir roman üzerinden inşa etmeye çalışır. Cemil Şevket Bey'le ilgili bilgiler, onun farklı yönlerine işaret etmekle birlikte hayatına ait kaynakların çeşitliliği, karakterindeki tutarsızlıklar onu bilinen anlamda bir roman kahramanı değil de anti-kahraman diyebileceğimiz bir niteliğe

kavuşturur. Cemil Şevket Bey imgesindeki ilk belirsizlik doğumuyla ilgilidir. Yazar ironik bir tavırla onu doğum tarihiyle ilgili tartışmaları anlatarak romana başlar. “*Cemil Şevket Bey’in doğum tarihi konusunda bazı kuşkular vardı: bu doğum tarihi bazen 1314 oluyordu, bazen 1314’e iniyordu... Doğumunun hangi güne, hangi aya, hangi mevsime rastladığı; gündüz mü, gece mi, geceyarısı mı doğduğu belirsizdi. Bunlar sanki efsaneye karışmıştı. Ya da, Cemil Şevket Bey efsane kişilerine karışmak istediğinden, doğduğu zamanı, günü, mevsimi, saati, anlatıştan anlatışa değiştiriyordu.*” (İleri, 2008: 9–10)

Cemil Şevket Bey’in karakterinin en belirgin tarafı olay, durum ve kişiler karşısındaki tutarsız davranış ve düşünceler sergilemesidir. Kendini devrinin çok önemli bir muharriri olarak göstermeye çalışmasına rağmen, çevresinden beklediği ilgiyi asla görmemiştir. Cemil Şevket Bey, yaşadığı döneme ayak uydur(a)madığı, güncel toplumsal ve siyasal olaylar karşısında absürd davrandığı için tam da anti-kahraman niteliğine bürünmektedir. J.A Cuddon, *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*’de anti-kahramanı klasik kahramanın cesaret, ataklık, beceriklilik ve tutarlılık gibi özelliklerinin tersini sergileyen zıddı olarak tanımlar. Anti-kahraman hayatta başarısız ve yetersiz olmaya mahkûm edilmiştir. Anti kahraman, şaşkın, dilinin ölçüsü olmayan, beceriksiz ve aptal olduğu halde kendini herkesten üstün sayan bir tiptir. Cuddon bu tipin edebî metinlerdeki ilk kaynaklarını çok eski bir kökene, Yunan Komedyaları’na kadar dayandırır. Avrupa edebiyatındaki en erken örneklerinden biri olarak da *Don Quixote*’u verir. (Cuddon, 1992: 46–47) Cemil Şevket Bey de kendi kurduğu hayal dünyasında yaşayan, tutarsız ve çevresinde önemsenmeyen ve bu önemsenmeyişin farkında olmayan, çağının dışında soluk alan bir anti-kahramandır. İleri, onun anti-kahramanlığını çeşitli olaylar karşısında gösterdiği tepkilerden hareketle belirlemeye çalışır. 27 Mayıs süreci ve sonrasında gösterdiği tavır bu anlamda şöyle verilir: “*Büyüklerimizin, özellikle babalarımızın, erkeklerin önemsemediği, aldırmadığı, sözlerini hiç mi hiç güvenilir bulmadığı Cemil Şevket Bey, işte o heyecanlı günlerde, ikide bir Sultan Hamid’in Osmanlı Meclis-i Mebusan’ını nasıl bir günde kapattığını anlatır olmuştu. Anlatırken gözleri hep ıslı ıslıldı... Herkesin Cumhuriyet tarihimize yepyeni ve şanlı bir sayfa açıldığına inandığı o günlerde, muharrir Cemil Şevket Bey, Osmanlı İmparatorluğu’ndan sayfalara geri dönerek, tarihî bir söyleşinin yazarı, konuşmacısı kimliğine bürünmek istiyordu.*” (İleri, 2008: 23–24)

Mütareke ve Kurtuluş Savaşı yıllarında yurt dışında bulunan Cemil Şevket Bey’in bu tavrı da anti-kahraman davranışı olarak nitelendirilebilir. Çünkü bu yıllarıyla ilgili pek konuşmamış, sadece *Ölmüş Bir Muharririn Evrak-ı Metrûkesi* adını taşıyan hatıralarında yer vermiştir. “*O, yurtdışında geçen günlerinden her nedense konuşmak istemez; ‘Avrupa’yı görmüşlüğümdür... Roma’da, Berlin’de, Paris’te, Viyana’da bulunmuşluğumdür.’ demekle yetinirdi... O, meğerse yurtdışına savaşa katılmamak, askerlikten kaçmak için gitmiş. Ölmüş Bir Muharririn Evrak-ı Metrûkesi’nde bu davranışının başkalarınınca horlandığını, kendisine korkak gözüyle bakıldığını yazıyor.*” (İleri, 2008:103–104) Cemil

Şevket Bey, bu sancılı süreçte yurtdışında kalmasına rağmen, *Sönen Alev* adlı piyesinde Ankara'nın yanında bulunduğunu ima etmeye çalışmıştır. Ancak burada da aynı tutarsız tavrı göstermiştir. Bu piyesinde yurtdışında bulunan imparatorluk insanlarını anlatan Cemil Şevket Bey, onların Ankara ve Millî Mücadele aleyhtarlıklarını ele alır ve kendisini onların dışında tutmaya çalışır. Yazara göre ise, Cemil Şevket Bey, bu piyesinde eleştirdiği insanlardan biridir. Onların imparatorluğun dirileceğine dair umutları o da beslemiştir. Bunu ifade etmekten sakınan Cemil Şevket Bey, 1932'de yayımladığı bu piyesiyle kendisi için imkân ve çıkar sağlamayı düşünmüştür. Bu piyesinden umduğunu bulamayan Cemil Şevket Bey "*kötülük dolu romanında*" bu sefer de Ankara'yı olumsuz bir bakışla anlatmaya çalışır. "*Cemil Şevket Bey'in kırkların sonunda yazarak, ama otuzların başını yansıtarak çizdiği, Ankara, o günlerin, o dönemlerin ülkü, umut dolu başkentine hiç mi hiç benzemiyordu. Ankara'yı âdeta kirletiyordu.*" (İleri, 2008: 124)

Cemil Şevket Bey'in diğer bir tutarsız tavrı, Nazım Hikmet olayında kendini göstermiştir. Nâzım Hikmet'in Türkiye'den ayrılışını farklı yorumlamış, arkadaşlarıyla yaptığı konuşmalarda Nâzım Hikmet'i vatan haini olarak nitelendirmiştir. Ancak "*işin tuhafı bu sözlerinin yayılmasını, hatta Ankara'nın kulağına gitmesini istiyormuş. Böylelikle son bir atak peşindeymiş. Kitaplarının basılabileceğini, iktidarın girerse, Menderes döneminin ikbale kavuşmuş bir muharriri olacağını sanıyormuş.*" (İleri, 2008: 204) Ankara'dan beklediği ilgiyi göremeyen Cemil Şevket Bey birdenbire ağız değiştirmiş, Nâzım Hikmet'e acımaya başlamış ve onun yurtdışına gönderilmesini Yahya Kemal'in bir komplosu olduğunu iddia etmeye başlamıştır.

Selim İleri, Cemil Şevket Bey gibi bir kahraman üzerinden çeşitli tarihsel olayları yeniden ele almaya ve bir anti-kahramanın gözünden tarihi yeniden inşa etmeye çalışır. Bu anlamda romanda, II. Abdülhamit döneminden 1960'lara kadar geçen tarihsel süreç ve süreç içinde yaşanan olaylar ve kişiler yeniden yoruma açılır. Bunun yanında Cemil Şevket Bey'in tarihle ilgili yazılarına da atıf yapılarak bu süreç, Sultan Abdülaziz dönemine kadar da uzatılır. Romanda Sultan Abdülaziz ve döneminden başlamak üzere, III. Napolyon'un eşi Öjeni'nin İstanbul ziyareti, Yusuf İzzetin'in Efendi'nin intiharı, Ali Suavî olayı, Sultan Abdülhamit'in tahttan indirilişi ve ölümü, onun kızları ve kız kardeşlerinin evlenmeleri, Enver Paşa ve Babiâli Baskını, Sultan Vahdettin ve Damat Ferit Paşa arasındaki ilişkiler, Mütareke döneminde yaşanan bazı olaylar Osmanlı dönemiyle ilgiliyken, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Ankara, İsmet İnönü ve II. Dünya Savaşı, Menderes dönemi ve 1960 ihtilali gibi olaylar sonraki döneme ilişkin tablolar olarak verilir. Burada bütün bu olayları yazarın Cemil Şevket Bey üzerinden yeniden yoruma açışını tek tek ele almak yerine bir iki örnek vermekle yetinilecektir.

Cemil Şevket Bey, bir yazısında Ali Suavî olayını ve V.Murat'ın trajik sonunu sinemasal bir dille anlatır. Tarihsel bir olayın görünen veya bilinen tarafına değil de duygusal yönüne dikkat çekmeye çalışılır. Bu bir anlamda tarihteki boşluk ve bilinmezlikleri doldurma ve

tamamlama işidir. Cemil Şevket Bey, bu olayı görmemesine rağmen, sanki oradaymış gibi anlatır. Yazar bu duruma dikkat çekerek Cemil Şevket Bey'in yaptığı şeyin tarihi yeniden kurgulama olduğunu ima eder. “İşte 1878 mayısının yalnızca bir ay sürüp geçtiğini, o ay boyunca olup bitenlerin yalnızca bir kez olup bittiğini, bizim sınırlı zamanımız ileri sürebilir. Gerçekten öyle olsa, muharrir Cemil Şevket, henüz doğmadığı bizim sınırlı zamanımızla saptanmışken, o mayıs ayını, güneşli günleri akşamüzerlerini, yıldızlı geceleri yaşamışçasına nasıl yazabilir, sık sık anlatabilirdi?” (İleri, 2008: 45) Cemil Şevket Bey, bu anlamda Ali Suavî olayını anlatırken tarihsel gerçekliğin yer vermediği ayrıntıları kendi hayalinde yeniden kurgular. Bunu da sinemasal bir dille yapar. Ali Suavî ve yanındaki üç yüz kadar fedaisi V. Murat'ın çaldığı piyanonun sesleri arasında sessizce Çırağan sarayına girerler. Saraydaki kargaşaya rağmen piyanonun sesi bir filmin fon müziği gibi hiç kesilmez. (Cemil Şevket Bey, *bu piyano sesini ayrıca Aydabir'e yazmıştı.*) Ali Suavî'nin V.Murat'la karşılaşma sahnesi bir film sahnesi gibidir. Gerçekten de Cemil Şevket Bey, sanki o an oradaymış gibi yaşananları anlatır.

“Kapıyı açınca, piyanonun başında bulunması gerekirken, eski padişahı ortalarda görmüyordu. Muharrir Cemil Şevket, az önce... kapı açılıncaya kadar, piyanonun ‘donuk’ sesinden söz açtığını birdenbire unutmuş görünüyordu.

Ali Suavî: ‘Padişahım! Padişahım!’ diyordu.

Yanıt gelmiyordu.

Padişahım padişahım piyanonun arkasına saklanmıştı.

Piyanonun arkasında Sultan Murad'ı Ali Suavî mi görüyordu, yoksa muharrir Cemil Şevket mi görmüşçesine anlatıyordu, pek anlaşılmazdı. Ama eski padişahın ‘ağzından sayyalar akan bedbaht ve ahmak bir adam’ görünümünde olduğu yazılmıştı.

‘Padişahım! Geliniz, hürriyeti ilân ediniz!..’

İhtilâlcî Ali Suavî Sultan Murad'ı odadan çıkartmak istiyor; ikisi kapışıyorlar, eski padişaha bir deli kuvveti geliyor:

Eski padişah, Ali Suavî'nin elindeki tabancayı kapıyor; hatta Ali Suavî'yi belki o öldürüyor...”(İleri, 2008: 47)

Babiâli Baskını da aynı sinemasal dille yeniden kurgulanarak anlatılır. O sıralarda on altı on yedi yaşlarında olan Cemil Şevket Bey, bu baskına şahit olmuştur. İleri, onun bu olayla ilgili hatırladıklarını yine onun bakış açısından aktarır. Bu olayla ilgili bilinen tarihsel bilgilerde yer almayan bazı ayrıntılar yeniden kurgulanarak anlatılmaktadır. Bu sahnede kır atın üstünde duran Enver Paşa'nın tavırlarına ve hislerine dikkat çekilir. “*Kır at düşkün, Enver Bey kibirliydi. İki çeteci, düşkün kır atın iki yanından dizginleri tutuyorlardı. Yapılı, yakışıklı adamlardı, it kopuk takımından.*

Binek taşına varılınca Enver atından indi. Bir zabıt koşarak yaklaştı; fis fis konuşular. Zabıt koşarak uzaklaştı ve bir bölük askere bir şeyle emretti. Askerler Nallümescit'e çekilip silah çattılar.

Enver Paşa sokaktaki kalabalığa şöyle bir baktı. (Bunların... bu gibilerin gözleri hep yüksektedir. İktidar hırslarına bir hürriyet mücadelesi havasını iyi verirler.) Gözleri – uzaktan bile hissolunuyordu. - , keskin bakıyordu.” (İleri, 2008: 70)

Sonuç

Selim İleri'nin *Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba, İki El Revolver* adının taşıyan romanı kurgusu yönüyle Yeni Tarihsel anlayışla postmodern roman anlayışın kesiştiği düzlemde ortaya çıkan bir eser özelliği gösterir. Selim İleri'nin tarihi kendi bakış açısından yeniden yorumlama girişimi olarak kaleme aldığı *Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver* adının taşıyan romanı, kurgu ve anlatım biçimiyle postmodern roman özelliklerini taşımaktadır. Selim İleri, bunu Cemil Şevket Bey gibi, silik ve önemsenmemiş bir yazar olarak nitelendirdiği bir şahsiyet üzerinden yapar. Çünkü somut tarih anlayışının kesin doğruya ulaşmayı amaçlayan yaklaşımına karşılık, tarihin nesnelere yorumu açmayı seçen ve tarihi dille kurulmuş bir metin olarak gören Yeni Tarihselcilik anlayışına paralel olarak, bunu Cemil Şevket Bey gibi bir kurmaca kahramanın gözünden yapmaya ve somut tarihin dışına çıkmaya çalışır. Eserde postmodern romanın ilkelerinden bir olan metinlerarasılık yöntemiyle birçok sanatsal ve edebî esere yer verilir ve çoklu bir örgü oluşturulur. İleri'nin yazar kahramanı Cemil Şevket Bey, yaşadığı dönemin edebiyat ortamı içinde değer görmeyen bu yüzden de kişi ve olaylar karşısında bir türlü tutarlı davranamayan bir anti-kahraman örneği de sergilemektedir. İleri, bu kahramanı aracılığıyla tarihsel gerçekleri yeniden yorumlama açmaya çalışır. Bunun içinde okurun bilgi, birikim ve kültürünün belli bir seviyede olmasına gerek vardır. Romanda ele alınan olay ve kişilerin, yaşanan tarihsel sürecin anlamlandırılabilmesi için okurun dönemin sanat, edebiyat, basın, siyaset, müzik, sinema ve tiyatro alanları hakkında epeyce bilgi sahibi olması gerekmektedir. Yazar bu unsurlara yer verirken doğrudan değil de dolaylı olarak ima, hatırlama, değiştirme gibi yolları kullanır ve doğal boşlukları okuyucunun doldurmasını bekler. Romanın çok katmanlı yapısı ve okurun bu yapıyı oluşturmaya süreci içine katılmış olması postmodern anlayışın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar

CUDDON J.A, *Dictionary of Literary Terms and Literary Theory*, Penguin Books, London 1992

ECO UMBERTO, “*Yorum ve Tarih*”, *Yorum ve Aşırı Yorum*, Çev. Kemal Atakay, Can Yayınları, İstanbul 2008

GÜRBİLEK Nurdan, *Son Bakışta Aşk, Walter Benjamin'den Seçme Yazılar*, Metis Yayınları, İstanbul 1995

İLERİ Selim, *Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver*, Doğan Kitap, İstanbul 2008

LEWIS BARRY, “*Postmodernizm ve Roman*”, *Postmodern Düşüncenin Eleştirel Sözlüğü* (Ed. Stuart Sim) Çev. Mukadder Erkan-Ali Utku, e-babil Yayınları, Ankara 2006

OPPERMAN Serpil, **Postmodern Tarih Kuramı-Tarihyazımı, Yeni Tarihselcilik ve Roman**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2006

ÖĞÜT Hande, “**Selim İleri ve Kahramanları**”, Selim İleri Kitabı-Şimdi Seni Konuşuyorduk-, Haz. Handan İnci, Doğan Kitap, İstanbul 2007

UĞURCAN Sema, “**Selim İleri ve Hatırlamanın Sanatı**”, Selim İleri Kitabı-Şimdi Seni Konuşuyorduk-, Haz. Handan İnci, Doğan Kitap, İstanbul 2007

YALÇIN-ÇELİK S. Dilek, **Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005

YALÇIN-ÇELİK S.Dilek, “**Selim İleri’nin, Tarihî Romantik Duyarlılıkta Metinselleştiği Romanı: Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver**”, II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni Bildiriler, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2007

ÖZET

Selim İleri’nin *Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver* adını taşıyan romanı, postmodern roman anlayışının bir örneği olarak değerlendirilmelidir. Yazar, romanında yaşadığı dönemde önemsenmemiş, buna rağmen kendini önemliymiş gibi gören ve bu yüzden de olaylar karşısında sürekli tavır değiştiren Cemil Şevket Bey’in bu özelliğinden dolayı bir anti-kahraman yaratmış olur. Cemil Şevket Bey’in hayatı üzerinde yoğunlaşan romanda, buna paralel olarak tarihsel olay ve kişilere de temas edilir. Romanın kurgusunda ise, çoklu anlatım tarzı dikkati çeker. Yazar, Cemil Şevket Bey’in hayatını anlatırken onunla ilgili hatıralardan başlamak üzere onun eserlerinden, kendi yazmış olduğu anılarından ve doğrudan kendine ait bilgilerden faydalanır. Böylece eserde çok katmanlı bir yapı oluşturulur. Romanın bu çok katmanlı yapısında, metinlerarası yöntemle birçok edebî eser, müzik, sinema, tiyatro ve opera yapıtları da kendisine yer bulur.

Anahtar Kelimeler: Üstkurmaca, roman, tarih, Yeni Tarihsellik, edebiyat.

ABSTRACT

Anti-Hero Image within the Frameworks of Metafiction and Historicism in the Novel of Selim İleri’s “*Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver*”

Selim İleri’s novel *Cemil Şevket Bey, Aynalı Dolaba İki El Revolver* should be evaluated as a sample of postmodern novel. The writer creates an anti-hero that is Cemil Şevket Bey who was not taken into consideration in his time so he used to change his attitudes in every event. The novel is mainly concentrated on the life of Cemil Şevket Bey and some other historical events and people are also mentioned in parallel with his life. Multiple-narration technique in the novel’s construct strikes the attention. While narrating the life of Cemil Şevket Bey, the writer uses Cemil’s works, memoirs and own information. Thus, a multi-layer structure is formed in the novel. In this structure, many literary works, music, cinema, theatre and opera take place.

Keywords: Metafiction, novel, history, New Historicism, literature.